

Recenzavo prof. dr.
Antanas Bučinskas

Meninis redaktorius
Agnius Tarabilda

Redagavo
*Audronė Puidokienė ir
Ramutė Prapiestienė*

ISBN 978-609-01-0213-8

© Nijolė Letukienė, 2011
© Jonas Gineika, 2011
© Leidykla „Alma littera“, 2011

TURINYS

IVADAS

Istorija. Istorijai giminiški mokslai.....	9
Istoriniai laikotarpiai.....	11

I. SENOVĖ..... 13

SENIAUSIOS CIVILIZACIJOS

Kas yra civilizacija	14
Mesopotamijos civilizacijos	16
Egiptas.....	20
Rytų tautos.....	26
Hetitai.....	26
Žydai.....	27
Seniausia pasaulio monoteistinė religija – judaizmas	30
Finikiečiai	31
Persai	32

SENOVĖS GRAIKIJOS CIVILIZACIJA

Kretos ir Mikėnų civilizacijos	34
Tamsieji šimtmečiai.....	36
Archajinis laikotarpis. Didžioji graikų kolonizacija.....	37
Klasikinis laikotarpis.....	41
Helenizmo laikotarpis.....	44
Graikų teisės idėjos.....	46
Graikų religija	47
Graikų kultūros laimėjimai	48
Septyni pasaulio stebuklai	52

SENOVĖS ROMOS CIVILIZACIJA

Romos valstybės susikūrimas	54
Karalių epocha	55
Romos respublikos laikotarpis.....	55
Romos imperijos laikotarpis	59
Romos civilizacijos laimėjimai. Romėnų religija.....	66
Romėnų teisė.....	68
Antikos politinė filosofija	69
Senovės Graikijos ir Romos kultūros panašumai ir skirtumai.....	72
Krikščionybės atsiradimas ir tapsmas Romos valstybine religija.....	73
Baltai.....	76

Antika (svarbiausių įvykių lentelė).....	80	Krėvos sutartis. Lietuvos krikštas	144
Antikos asmenybės.....	83	LDK dinastinės unijos su Lenkijos karalyste laikotarpiu.....	145
II. VIDURAMŽIAI	85	Karų su ordiniais epocha. Žalgirio mūšis.....	148
VALSTYBIŲ KŪRIMASIS. VIDURAMŽIŲ EUROPOS VISUOMENĖS, POLITINĖS SANTVARKOS IR KULTŪROS BRUOŽAI		LDK po Vytauto Didžiojo mirties. Dinastinė unija su Lenkijos karalyste	151
Viduramžių valstybių kūrimasis. Bizantija	87	LDK valstybės, visuomenės, ūkio, kultūros pokyčiai.....	155
Turkai osmanai	90	Viduramžiai (svarbiausių įvykių lentelė).....	159
Arabų kalifatas. Islamo atsiradimas	91	Viduramžių asmenybės.....	164
Europos valstybių kūrimasis. Frankų imperija	95	III. NAUJIEJI AMŽIAI	167
Šventoji Romos imperija ir Popiežiaus sritis.....	98	PASAULIS IR LIETUVA NAUJŲ AMŽIŲ PRADŽIOJE	
Kijevo Rusia.....	100	Kapitalizmo atsiradimas. Mokslo ir technikos laimėjimai	168
Lenkija.....	102	Didieji geografiniai atradimai	170
Normanų žygiai	104	Renesansas. Humanizmas	174
Mongolų-totorių užkariavimų Europoje pradžią.....	104	Reformacija ir kontrreformacija Europoje.....	177
Kitų valstybių kūrimasis ir tolesnė raida	106	Renesansas. Reformacija ir kontrreformacija Lietuvoje.....	183
Viduramžių Europos visuomenės ir politinės santvarkos bruožai.....	107	Vilniaus universitetas	189
Viduramžiai Europoje ir Lietuvoje.....	111	Politinio gyvenimo ir ūkio pokyčiai. Valakų reforma.....	190
Feodalizmo Europoje ir Lietuvoje panašumai ir skirtumai.....	112	Lietuvos Statutai.....	193
Feodalinis susiskaldymas ir centralizuotų valstybių kūrimasis.....	113	APŠVIETOS EPOCHA IR JOS IDĖJŲ NULEMTI POLITINIAI IR VISUOMENINIAI POKYČIAI	
Vidurinių amžių švietimas, mokslas, menas ir žmogaus pasaulėžiūra.....	115	Anglijos revoliucija.....	195
KRIKŠČIONYBĖS PLITIMAS VIDURAMŽIŲ EUROPOJE		Absolutizmas Vakarų Europoje	197
Krikščionybės plitimas. Krikščionių bažnyčios skilimas	118	Apšvietos amžius. Šviečiamąjo sąjūdžio (Apšvietos) idėjos	199
Bažnyčios ir vienuolynų vaidmuo viduramžiais	123	Rusija XVII–XVIII a. Petro I reformos.....	204
Kryžiaus žygiai	124	Jungtinių Amerikos Valstijų susikūrimas (Džordžas Vašingtonas).....	207
Judėjimas prieš Bažnyčią. Husitų karai.....	128	Prancūzijos didžioji revoliucija.....	210
Krikščionybės kelias į Lietuvą.....	129	Napoleono Bonaparto karai. Svarbiausi Napoleono epochos bruožai.....	213
LIETUVOS VALSTYBĖ NUO SUSIKŪRIMO IKI LIUBLINO UNIJOS		LENKIJOS IR LIETUVOS VALSTYBĖS (ABIEJŲ TAUTŲ RESPUBLIKOS) RAIDA XVI A. ANTROJE PUSĖJE–XVIII A.	
Lietuvių žemės ir kaimynai. Lietuvių žemių konfederacija	133	Liublino unija.....	220
Lietuvos valstybės susikūrimas.....	136	LDK Abiejų Tautų Respublikoje. Naujas valstybės ir visuomenės modelis.....	223
Lietuva Gedimino valdymo laikotarpiu	139	LDK valdant Steponui Batorui. Karas dėl Livonijos.....	225
Lietuva Algirdo ir Kęstučio valdymo laikotarpiu.....	141		

Lietuva Vazų dinastijos laikais. Karai su Švedija ir Rusija.....	228
Abiejų Tautų Respublika Saksų dinastijos laikais.....	232
XVII–XVIII a. demografinė krizė. Ūkiniai pokyčiai.....	235
Kultūros, švietimo ir mokslo raida XVII–XVIII a.	237
ATR žlugimas.....	241

LIETUVA RUSIJOS IMPERIJOS VALDŽIOJE

Lietuvos prijungimas prie Rusijos imperijos. Užnemunės likimas.....	246
Žydų gyvenimas Europoje ir Lietuvoje.....	248
Lietuva per Prancūzijos–Rusijos karą.....	251
Tautinis atgimimas ir lietuvių savimonės raida.....	252
Rusijos carų politika ir priešinimasis jai. 1831–1832 m. sukilimas Lenkijoje ir Lietuvoje.....	254
Baudžiamos panaikinimas Rusijoje ir Lietuvoje.....	255
1863–1864 m. sukilimas Lietuvoje ir Lenkijoje.....	257
Lietuva spaudos draudimo laikotarpiu.....	259
Mažoji Lietuva. Tautinis ir kultūrinis judėjimas.....	263
Lietuvos politinių partijų kūrimasis. Didysis Vilniaus Seimas.....	266
Lietuvos mokslas ir kultūra XIX a. pab.–XX a. pr.	268

SVARBIAUSI POLITINĖS, EKONOMINĖS IR SOCIALINĖS PASAULIO RAIDOS XIX A. BRUOŽAI

Pramonės perversmas. Mokslo ir technikos naujovės.....	270
Svarbiausių XIX a. politinių teorijų esmė.....	275
Liberalizmas.....	276
Konservatizmas.....	280
Socializmas.....	282
Politinis spektras.....	285
Nacionalizmo atsiradimas ir tautiniai sąjūdžiai Europoje, Osmanų, Austrijos-Vengrijos ir Rusijos imperijose.....	287
JAV pilietinis karas.....	290
Suvienytos Italijos valstybės susikūrimas.....	293
Suvienytos Vokietijos valstybės susikūrimas.....	296
Kolonializmas.....	298

PIRMASIS PASAULINIS KARAS IR JO PADARINIAI

Pokyčiai Europoje ir pasaulyje iki Pirmojo pasaulinio karo.....	300
Pirmasis pasaulinis karas.....	302
Vasario revoliucija. Spalio ginkluotas perversmas.....	306
Paryžiaus taikos konferencija. Versalio taika: politiniai ir teritoriniai pokyčiai Europoje.....	309
Tautų Sąjungos įkūrimas.....	311
Lietuva kaizerinės Vokietijos okupacijos metais.....	312
Lietuvių politiniai siekiai Pirmojo pasaulinio karo pabaigoje.....	313
1917 m. gruodžio 11 d. ir 1918 m. vasario 16 d. aktai.....	313
Naujieji amžiai (svarbiausių įvykių lentelė).....	316
Naujųjų amžių asmenybės.....	322

IV. NAUJAUSIEJI LAIKAI 329

PASAULIS IR LIETUVA TARP DVIEJŲ PASAULINIŲ KARŲ

Pirmojo pasaulinio karo poveikis pasaulio politinio žemėlapiu kaitai.....	330
Pirmojo pasaulinio karo įtaka visuomenės kaitai.....	332
Pilietinis karas Rusijoje.....	333
Bolševikų režimo ypatumai Rusijoje. Josifas Stalinas.....	337
Valstybės po Pirmojo pasaulinio karo.....	342
Visuomenės gyvenimas demokratijos ir autoritarinio režimo sąlygomis.....	345
Totalitarizmo ir autoritarizmo bruožai.....	346
Komunizmo ir fašizmo panašumai ir skirtumai.....	347
Fašizmas Italijoje. Benitas Musolinis.....	347
Didžioji ekonominė krizė.....	349
Nacionalsocialistų atėjimas į valdžią Vokietijoje. Adolfas Hitleris.....	351
Pilietinis karas Ispanijoje.....	354
Lietuvos valstybės kūrimasis. Kovos už nepriklausomybę.....	356
Steigiamasis Seimas ir jo reformos.....	362
Lietuva parlamentinio valdymo laikotarpiu.....	364
Lietuva autoritarinio valdymo laikotarpiu.....	367
1922, 1928 ir 1938 m. Lietuvos Konstitucijos ir jų skirtumai.....	369

Lietuvos Respublikos prezidentai ir jų nuveikti darbai	370	Svarbiausi demokratinių ir totalitarinių valstybių raidos skirtumai	428
Socialinė, ekonominė ir kultūrinė Lietuvos raida.....	373	Antroji sovietinė Lietuvos okupacija (1944/1945) ir sovietizacija	429
ANTRASIS PASAULINIS KARAS IR JO PADARINIAI		Tautinių vertybių ir valstybingumo idėjų saugojimas Lietuvoje, pasipriešinimas sovietiniam režimui.....	431
Tarptautinių santykių komplikavimasis XX a. 4 d-mečio antroje pusėje.....	374	Mokslo ir technikos pažanga	434
Lietuvos tarptautinė padėtis 4 d-mečio pabaigoje.....	377	XX a. stebuklai	436
Antrojo pasaulinio karo priežastys.....	378	Tarptautinės organizacijos.....	437
SSRS ir Vokietijos sutartys ir slaptieji protokolai. Hitlerio ir Stalino planai	378	Jungtinės Tautos.....	437
Antrojo pasaulinio karo Europoje pradžia. Įvykiai Lietuvoje.....	380	Žmogaus ir piliečio teisės	442
Antrasis pasaulinis karas Europoje ir Lietuvoje.....	383	NATO ir Lietuva	443
Antrojo pasaulinio karo nusikaltimai. Holokaustas	391	Europos Taryba. Lietuvos įstojimas į ET	448
Antrojo pasaulinio karo padariniai.....	394	Varšuvos sutarties organizacija.....	452
Pirmoji sovietinė Lietuvos okupacija (1940). Lietuvos nepriklausomybės praradimas	395	Europos ekonominės bendrijos tapimas Europos Sąjunga	452
SSRS politika ir lietuvių tautos priešinimasis sovietizacijai	399	JT, ET ir ES skirtumai.....	462
Lietuva nacių okupacijos metais (1941–1944).....	401	PASAULIS IR LIETUVA XX–XXI A. SANDŪROJE	
Teritoriniai pokyčiai Europoje po Pirmojo ir Antrojo pasaulinių karų.....	405	„Perestroika“ SSRS. Tarptautinių santykių pokyčiai	463
Politiniai pokyčiai Europoje po Pirmojo ir Antrojo pasaulinių karų.....	408	SSRS ir pasaulinės komunizmo sistemos žlugimas. Teritoriniai ir politiniai pokyčiai Rusijoje ir Europoje.....	465
Antrojo pasaulinio karo poveikis valstybėms ir visuomenei.....	408	Teritoriniai ir politiniai pokyčiai Balkanuose ir Kaukaze	468
Vakarų Europos gyventojų socialinės struktūros pokyčiai po Antrojo pasaulinio karo.....	409	Pokomunistinių šalių ūkio ir politinės raidos problemos	473
PASAULIS IR LIETUVA ŠALTOJO KARO METAIS		Svarbiausios šiandienos pasaulio problemos	474
SSRS pokariniu laikotarpiu iki pertvarkos	410	Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdis	476
Stalinizmo laikotarpis	410	Lietuvos nepriklausomybės atkūrimas	477
SSRS „atšilimo“ laikotarpiu	412	Atsikūrusios Lietuvos Respublikos raidos ypatumai	479
SSRS stagnacijos laikotarpiu.....	414	Dabartinės politinės, ekonominės ir visuomenės raidos problemos.....	480
Šaltojo karo laikotarpis. Komunistinių režimų susikūrimas Rytų Europos šalyse.....	416	Lietuvos Respublikos prezidentai ir jų veikla	481
Svarbiausi šaltojo karo įvykiai.....	422	Naujausieji laikai (svarbiausių įvykių lentelė).....	484
Kolonijinės sistemos suirimas.....	424	Naujausiųjų laikų asmenybės.....	494
Rytų ir Vakarų dialogas.....	425	POLITINIS ŠIUOLAIKINĖS VISUOMENĖS GYVENIMAS	
SSRS ir JAV vaidmuo pokario pasaulyje.....	426	Valstybė.....	498
Europos kapitalistinio ir socialistinio ūkių raidos ypatumai po Antrojo pasaulinio karo	427	Demokratija ir diktatūra.....	505
		Valdžia.....	508
		Parlamentas	509
		Politinės partijos ir jų vaidmuo	511

Partinės sistemos	513
Politinės partijos ir politinės organizacijos	
Lietuvos Respublikoje	515
Interesų grupės.....	519
Politinių partijų ir interesų grupių skirtumai	521
Pliuralizmas ir korporatyvizmas	521
Pilietybė	523
Pilietybė Lietuvoje	524
Valdžios ir piliečių konfliktai	528
Teisėtumas (legitimumas)	530
Rinkimai. Rinkimų sistemos.....	531
Rinkimų Lietuvos Respublikoje tvarka ir	
funkcijos.....	534
Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų tvarka	535
LR Seimas	537
Lietuvos Respublikos Prezidento rinkimai	541
Lietuvos Respublikos Prezidento įgaliojimai	542
Lietuvos Respublikos Vyriausybė	544
Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas	546
Lietuvos Respublikos teismai, prokuratūra	548
Biurokratija.....	550
Lietuvos Respublikos savivaldybių tarybų	
rinkimai.....	552

LIETUVOS RESPUBLIKOS KONSTITUCIJA IR JOS ISTORINIS KELIAS

Konstitucija – pagrindinis įstatymas.....	554
1791 m. Gegužės trečiosios Lenkijos ir Lietuvos	
valstybės Konstitucija – pirmoji Konstitucija	
Europoje.....	556
Trys Laikinosios Konstitucijos.....	557
1918 m. Laikinoji Konstitucija – Lietuvos	
Valstybės Laikinosios Konstitucijos	
Pamatiniai Dėsniai.....	557
1919 m. Laikinoji Konstitucija –	
Lietuvos Valstybės Laikinosios	
Konstitucijos Pamatiniai Dėsniai.....	557
1920 m. Laikinoji Lietuvos Valstybės	
Konstitucija.....	558
1922 m. Konstitucija.....	559
1928 m. Konstitucija.....	560
1938 m. Konstitucija.....	561
1940 m. Konstitucija.....	562
1978 m. Konstitucija.....	563
1992 m. Konstitucija.....	564

PRIEDAI

1. Atėnų demokratijos struktūra V a.	566
2. Romos respublikos valdymo struktūra.....	567
3. Romos imperijos valdymo struktūra	568
4. Kaip keitėsi valstybių statusas	569
5. Architektūros stiliai Europoje ir Lietuvoje.....	576
Asmenybių rodyklė	581
Sąvokų rodyklė.....	584
Literatūros sąrašas	594
Iliustracijų šaltiniai.....	596